

вершеннолетних за правонарушения : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Я. М. Шевченко. — Х., 1982. — 32 с.

16. Стависский П. Р. Обязательства, возникающие вследствие спасения социалистического имущества, а также жизни и здоровья граждан : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / П. Р. Стависский. — М., 1967. — 20 с.

Анотація

Лобан О. Л. Правова природа відносин відшкодування шкоди, заподіяної життю або здоров'ю військовослужбовців. — Стаття.

Статтю присвячено дослідженню правової природи відносин відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю військовослужбовців, визначенню специфіки правового регулювання право-відносин за участі військовослужбовців.

Ключові слова: відшкодування, шкода, життя, здоров'я, військовослужбовці.

Аннотация

Лобан О. Л. Правовая природа отношений по возмещению вреда, причиненного жизни или здоровью военнослужащих. — Статья.

Статья посвящена исследованию правовой природы отношений по возмещению вреда, причиненного жизни и здоровью военнослужащих, определению специфики правового регулирования правоотношений с участием военнослужащих.

Ключевые слова: возмещение, вред, жизнь, здоровье, военнослужащие.

Summary

Loban O. L. The legal nature of the relations of compensation of the harm caused to life or health of the military personnel. — Article.

The article is devoted to research the legal nature of the relations of compensation of the harm caused to life and health of the military personnel, determination of specifics of legal regulation of legal relationship with participation of the military personnel.

Keywords: compensation, harm, life, health, military personnel.

УДК 341.1/8:347.73:339.732.4

Х. В. Шперун

ВСТУП ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД

Посилення інтеграційних процесів та зростання обсягів міжнародної торгівлі, які можна спостерігати протягом останніх десятиліть, створюють ряд нових проблем. Однією з таких є надзвичайна «чутливість» держав до зміни курсу валют. Так, незначні коливання курсу окремих валют досить суттєво впливають на економіку інших держав і навіть світову фінансову систему загалом. Найважливішим елементом, який покликаний забезпечити стабільне існування міжнародної валютної системи та запобігати зловживанням держав у валютній сфері, є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Проте вступ у дану міжнародну організацію має ряд особливостей, які потребують додаткового дослідження.

Питання членства держав у міжнародних організаціях було об'єктом доктринальних досліджень А. Б. Альтшулера, С. Арчера, Д. В. Бовета, Л. Валкі,

М. Голдмана, З. Доліва-Клепацкі, П. Жюйара, Р. Кіндлебергера, Дж. Кунца, Л. А. Левина, Т. І. Левицького, А. А. Моисеев, В. Моравецького, Г. І. Морозова, Т. Н. Нешатаєвої, Г. В. Петрова, Е. А. Шibaєвої та багатьох інших науковців. Однак у всіх цих дослідженнях тільки опосередковано проаналізовано питання, пов'язані з правовим регулюванням вступу держав у Міжнародний валютний фонд.

Метою цієї статті є аналіз правового регулювання вступу держав у Міжнародний валютний фонд та практики у цій сфері.

Серед основних факторів, що визначають ефективність діяльності тої чи іншої міжнародної організації ключову роль відіграє склад її учасників, об'єм їх прав та обов'язків, а також ступінь участі держав у діяльності організації [1, 51-54]. Тому не дивно, що питання членства знайшли досить детальне відображення в установчих угодах практично кожної міжнародної організації.

Одразу слід відзначити, що поняття членства не знайшло свого закріплення в існуючих міжнародних договорах, проте досить детально аналізується у доктрині міжнародного права. Видається, що найбільш вдале визначення даного терміна дає радянський вчений Н. Б. Крилов, який визначав його як інститут права міжнародних організацій, що об'єднує норми, які регулюють порядок і умови прийому, види членів, сукупність їх прав і обов'язків, питання призупинення та припинення участі держави в міжнародних організаціях, а також відповідальність держав як членів організації [2, 5].

Інший вчений Д. Анцилотті відзначав: приналежність до того чи іншого об'єднання держав можна виразити у формі юридичної кваліфікації суб'єкта — член цього об'єднання [3, 186].

Перше визначення є більш досконалим, оскільки чітко конкретизує окремі елементи, які, як правило, включаюся у поняття членства, а саме: 1) порядок і умови прийому; 2) види членів; 3) сукупність їх прав і обов'язків; 4) питання призупинення та припинення участі держави в міжнародних організаціях; 5) відповідальність держав як членів організації. Іноді у цей перелік включають і інші питання (фінансування організації тощо.)

Якщо ж говорити про членство у Міжнародному валютному фонді, то цьому питанню приділено ряд статей, зокрема ст. ст. 2-6 Статуту цієї організації. Одразу слід відмітити, що на відміну від установчих угод ряду інших міжнародних організацій, норми, які регулюють питання членства, не є систематизовані в окремий розділ (як, наприклад, у Статуті Ради Європи), а містяться у всьому документі. Дана обставина зумовлена перш за все тим фактом, що статті угоди про Міжнародний валютний фонд не тільки передбачають створення міжнародної організації, але й є базовим договором, який регулює міжнародні валютні відносини та питання, пов'язані із створенням міжнародної валютної системи [4, 43-49].

Ключовою для питань про членство в МВФ є ст. 2 Статуту, яка іменується «Членство». Дана стаття містить ряд положень, що стосуються видів членства та порядку вступу. Загальновідомо, що установчі угоди більшості міжнародних організацій виділяють декілька видів членства. Статут МВФ не став ви-

нятком. Вищезгадана ст. 2 говорить у пункті першому про початкові (первинні) держави-члени, тобто держави-засновниці, а у другому — про держави, що приєдналися до організації.

В теорії права міжнародних організацій до держав-засновниць прийнято відносити «держави, які приймали участь в установчій конференції, а також ті, які хоч і не приймали у ній участь, але були запрошені на неї» [2, 9] чи «держави, які приймали участь у розробці установчого договору, а також держави, що не приймали участь у розробці статуту, але підписали і ратифікували його з самого початку» [5, 27–28]. Стосовно МВФ, то відповідно до розд. 1 ст. 2 Статуту первісними державами-членами Фонду є країни, представлені на Валютно-фінансовій конференції Об'єднаних Націй, уряди яких приймають членство до 31 грудня 1945 р. Таким чином, вони мають виконати дві умови: по-перше, приймати участь у Валютно-фінансовій конференції Об'єднаних Націй (яка відбувалася у Бреттон-Вудсі (США) з 1 по 22 липня 1944 р. Загальновідомо, що у ній брали участь 44 держави, в тому числі і СРСР.). По-друге, належним чином підписали та ратифікували Статут МВФ до 31 грудня 1945 р. (Більшість держав зробили це у вказаний строк. Однак деякі, в тому числі СРСР, відмовилися).

До другого виду членів слід віднести держави, що приєдналися до МВФ, тобто стали членами після початку діяльності організації в результаті із встановленими організацією правилами [5, 56].

Відповідно до розділу 2 ст. 2 Статуту МВФ інші держави мають право на вступ до числа членів Фонду в такий час і на таких умовах, які можуть бути запропоновані Радою керуючих. Зазначені умови, включаючи умови виплати внесків до Фонду, базуються на принципах, що не суперечать тим, які застосовуються щодо держав, які вже є членами. Усе вищесказане свідчить про те, що, як і у більшості інших міжнародних організацій [6, 67], у МВФ статус держав не залежить від того чи є вона державою-засновницею чи державою, що приєдналася. Їх права і обов'язки, відповідальність та фінансова участь є аналогічними.

Питання про те, чи державі приєднуватися до певної організації чи ні, вирішується нею самостійно виходячи з принципу суверенітету. Проте в доктрині і серед практиків можна зустріти точку зору, що участь держави в міжнародній організації універсального характеру є обов'язком. Таку думку, зокрема, відстоював Х. Епес, який, будучи членом Комісії з міжнародного права ООН, пропонував відобразити у преамбулі проекту Декларації про права та обов'язки держав [7] положення, відповідно до якого співтовариство держав є універсальним і участь у її конститутивній організації (малася на увазі система ООН) має бути обов'язковою [8, 159]. Проте дана позиція не знайшла відображення в остаточному тексті Декларації. Згодом у ст. 10 Хартії економічних прав та обов'язків держав, яка була прийнята Резолюцією Генеральної Асамблеї 3281(XXIX) 12 грудня 1974 р., було закріплено положення, згідно з яким усі держави юридично рівноправні і як рівноправні члени міжнародного співтовариства мають право повністю і ефективно брати участь в міжнародному про-

цесі прийняття рішень для врегулювання світових економічних, фінансових та валютних проблем, серед іншого через посередництво відповідних міжнародних організацій [9, 135-145].

Проте аналіз існуючої практики дозволяє зробити висновок, що право на участь в міжнародній організації на відміну від права на об'єднання в організації не носить абсолютного характеру і може обмежуватися правилами самої організації шляхом встановлення спеціальних вимог, яким держава-претендент повинна відповідати, та процедурою вступу. Так, наприклад, в ООН відповідно до ст. 4 п. 2 можуть вступати лише «миролюбиві держави, які взяли на себе зобов'язання, що випливають із Статуту, та здатні їх виконувати» [10]. Зрозуміло, що таке широке та розмите формулювання дає можливість існуючим членам встановлювати додаткові вимоги до кожного з кандидатів. Особливо це характерно для СОТ, Європейського Союзу та Європейської асоціації вільної торгівлі. Хоча умови можуть бути визначені чітко. Так, наприклад, у МБРР можуть вступати лише члени МВФ.

Що ж стосується вступу в МВФ, то із аналізу його Статуту можна зробити висновок, що є дві такі умови: по-перше, держава повинна прийняти зобов'язання, що випливають із так званого «Кодексу валютної поведінки», який закріплений крім Статуту у документі МВФ під назвою Кодекс належної практики по забезпеченню прозорості у грошово-кредитній та фінансовій політиці: Декларація принципів [11]; по-друге сплатити квоту.

Процедура вступу у МВФ є не надто складною. Вона чітко не врегульована у Статуті. Проте аналіз практики дозволяє умовно її розділити на декілька стадій.

Перша стадія — подача державою заявки на вступ у МВФ. Дана стадія практично не регламентована Статутом МВФ. Проте при її здійсненні слід дотримуватися загальних норм та принципів міжнародного права, а також декількох міжнародних договорів, зокрема про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. Дані норми, зокрема, визначають, хто від імені держави може подати заявку. І хоча при вирішенні даного питання слід враховувати особливості, передбачені нормами конституційного права конкретної держави, однак норми міжнародного права передбачають, що така заявка може бути подана будь-якою особою, яка уповноважена державою. Ех офіціо державу можуть представляти глава держави, глава уряду, міністр закордонних справ. Крім того, така заявка може бути зроблена представником держави, акредитованим при даній міжнародній організації або у державі місцезнаходження її штаб-квартири.

Другою стадією вступу можна вважати аналіз заявки органами МВФ. На даній стадії відбувається перевірка заявки на її відповідність декільком критеріями. Зокрема: чи заявка подана належною особою, тобто чи вона дійсно виражає волю держави; чи заявка подана від імені належного суб'єкта. Як відомо, членами МВФ можуть бути лише держави. Відповівши позитивно на два вищенаведені питання, МВФ приймає рішення про направлення у державу претендента місії для вивчення фінансово-економічної ситуації.

На третій стадії відбувається перевірка місіїю Фонду фінансово-економічних показників держави. Робота місії вимагає від держави надати Фонду достатньо багато фінансових показників, настільки докладних, наскільки це можливо, але без розкриття персональної інформації. Об'єктами перевірки в залежності від умов можуть виступати макроекономічні показники держави (об'єм валового національного продукту, платіжний баланс тощо), політика обмінних курсів (чи існує у державі один чи декілька обмінних курсів, як вони співвідносяться), обмеження у валютно-розрахункових операціях у зовнішньоекономічній діяльності, а також обмеження порядку вводу та виведення капіталу в і з держави, іноді і інші показники. За результатами роботи місія дає рекомендації Раді директорів МВФ.

На четвертій стадії відбувається розгляд вищеназаних рекомендацій Радою директорів фонду. А вже даний орган за результатами розгляду рекомендацій просить Раду керуючих прийняти певну державу в МВФ, відмовити в прийнятті або додатково витребувати у держави необхідні йому дані. Два останні випадки є досить рідкісними, так, зокрема, заявка СРСР на членство у Фонді після розгляду Радою директорів була спочатку відправлена на доопрацювання (Фонд вимагав подати додаткових даних), а потім було відмовлено у участі (запропоновано особливу модель співробітництва) [12, 9-11].

У випадку прийняття позитивного рішення Радою керуючих Фонду держава приєднується до Статуту МВФ у порядку, передбаченому національним законодавством. Разом із документом про ратифікацію держава надсилає МВФ інформацію про те, яка із установ держави представлятиме її у Фонді. Це може бути національний банк, казначейство або інша фінансова установа держави. Дана інформація має ключове значення, оскільки МВФ співпрацює і контактує саме із цією установою держави.

Як вже згадувалося вище, статті угоди про Міжнародний валютний фонд передбачають два види членів — держави-засновниці та держави, що приєдналися до організації. Інші види членства непередбачені. Проте, в історії МВФ був один прецедент, коли державі надавалося позастатутний вид членства, а саме асоційоване членство. Цією державою був СРСР.

Як згадувалося вище, Радянський Союз брав участь в Бреттон-Вудській конференції 1944 р. і у виробленні угод про Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Проте він їх не ратифікував і не вступив у жодну із цих організацій. Пізніше питання про приєднання до МВФ стало предметом тривалої дискусії серед економістів і в урядових колах. Його рішення гальмувалося суб'єктивними і об'єктивними обставинами. Головна перешкода — догматичні ідеологічні стереотипи, які були притаманні політичному керівництву СРСР. Проте вже після початку політики «перебудови» питання знову виникло в урядових колах.

Окремі інформаційні та технічні контакти між СРСР і МВФ почалися з кінця 1988 р. У вересні 1989 р. на 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН Радянський Союз уперше офіційно заявив про свій намір встановити постійні зв'язки з МВФ та Світовим банком. Але, коли Радянський Союз

спробував увійти в ці організації, з'ясувалося, що до цього не готові західні держави.

На зустрічі «великої сімки» на вищому рівні в Х'юстоні в липні 1990 р. були відзначені прискорення і радикалізація змін в економіці і політиці СРСР. Було вирішено, що МВФ спільно з МБРР, ОЕСР та ЄБРР проведе дослідження стану радянської економіки і підготує пропозиції щодо обсягу, форм і характеру допомоги Заходу Радянському Союзу в її реформуванні.

В результаті цієї домовленості в липні 1990 р. СРСР вперше за весь час існування цієї організації відвідав директор-розпорядник МВФ М. Камдессю. Під час візиту обговорювалися перспективи та умови вступу СРСР у МВФ. По суті, були встановлені прямі офіційні відносини між СРСР і МВФ. Слідом за цим візитом для вивчення стану радянської економіки приїхала спеціальна місія експертів МВФ, якій була надана вся необхідна інформація, в тому числі закрита до того часу, що свідчило про прагнення СРСР вступити в МВФ. Практично Радянський Союз, не будучи членом МВФ, авансом добровільно погодився виконати положення, передбачені ст. VIII, розд. 5 Статуту Фонду, якого не завжди дотримуються навіть члени МВФ. На даний час його відмовляється виконувати Аргентина, раніше до виходу із МВФ Куба [13, 76-79].

У грудні 1990 р. МВФ та СБ оприлюднили спільну доповідь «Економіка СРСР». Основна його ідея полягала в тому, що Радянському Союзу слід взяти курс на радикальну реформу, що передбачала «драматичний» перехід від планової до ринкової економіки, а міжнародне співтовариство має надати технічну, проектну та продовольчу допомогу.

Оскільки США та європейські держави у той час були не готові надати СРСР повномасштабне членство в МВФ і СБ, президент США запропонував як проміжний етап встановити «особливі взаємини» Радянського Союзу із цими організаціями, які виходили поза рамки їх Статутів (угоди МВФ і МБРР не передбачають статусу спостерігачів або асоційованого членства). За цим задумом Радянський Союз, проводячи економічні реформи, керувався б рекомендаціями Фонду, користувався порадами і технічним сприянням його експертів, але не отримував би фінансову допомогу, не будучи повноправним членом МВФ.

Домовленість про надання СРСР статусу «спеціальної асоціації» при МВФ була досягнута в результаті зустрічі з учасниками чергової щорічної наради глав семи провідних промислово розвинених країн (G7) у Лондоні у липні 1991 р. Офіційно угоду про це було підписано в Москві 5 жовтня 1991 р. Ця угода передбачала масштабну технічну та експертну допомогу не тільки Радянському Союзу, але й окремим республікам. Проте положення даної угоди так і не були реалізовані через припинення існування СРСР у грудні того ж року. Цікавим є той факт, що Росія, яка була визнана правонаступницею СРСР, не застосовувала даної угоди, на рівні із іншими республіками подала заявку на вступ у МВФ і вступила туди у загальному порядку.

Ще одним із цікавих прецедентів, пов'язаних із членством у МВФ, є ситуація із відновленням членства. У різні періоди декілька держав — членів МВФ

заявляли про свій вихід, а згодом відновлювали членство. Однак особливо цікавою з юридичної точки зору була ситуація щодо відновлення членства держав колишньої Югославії після її розпаду [14, 110–112]. Як відомо, Сербія і Чорногорія, які оголосили себе правонаступниками Югославії, через відсутність визнання цього факту зі сторони інших республік Югославії, а також накладення санкцій Радою Безпеки ООН у зв'язку із війною такі не стали правонаступниками. Їх правонаступництво не було визнано, оскільки ООН відклала вирішення даного питання відповідно до порядку, передбаченому Резолюцією Генеральної Асамблеї 396 (1950) [6, 87]. Цим шляхом пішли всі спеціалізовані установи ООН, крім МВФ та МБРР. Вони дотримувалися позиції, що Югославія як держава припинила своє існування без правонаступництва [15, 59–60]. А тому усі новостворені держави колишньої Югославії можуть набути членство цих організацій лише у загальному порядку [16, 800–803].

Що ж стосується держав, виключених із МВФ, то вони набувають членство у загальному порядку. Про це свідчить практика, яка мала місце стосовно членства у МВФ Чехословаччини, яка була виключена з організації у 1954 р.

Таким чином, МВФ у своїй практиці декілька разів відступив від загальних принципів щодо набуття та відновлення членства, які вироблені ООН.

Висновки. Підсумовуючи усе вищесказане, слід відзначити наступне:

1. Питання членства досить чітко регулююся Статутом Фонду, що безперечно є позитивним моментом. Загалом питання членства вирішуються аналогічним чином як і у більшості організацій системи ООН.

2. Статут МВФ передбачає лише два види членства: первинне і вторинне. У Фонді немає асоційованих членів, інших подібних видів членства, хоча на практиці такий вид членства був застосований лише раз у відношенні СРСР.

3. Порядок набуття членства чітко регулюється Статутом МВФ і загалом є аналогічним до порядку вступу в інші міжнародні організації, за винятком попередньої сплати державою квоти та згоди надавати МВФ статистичні дані, які стосуються економічного стану держави.

Література

1. Моравецький В. Функции международной организации / В. Моравецький. — М. : Прогресс, 1976. — 237 с.
2. Крылов Н. Б. Принципы участия государств в системе ООН / Н. Б. Крылов. — М. : Международ. отношения, 1986. — 384 с.
3. Анцилотти Д. Курс международного права. Т. 1 / Д. Анцилотти. — М. : Изд-во иностр. лит., 1961. — 396 с.
4. Financial Organization and Operations of the IMF. International Monetary Fund. Treasurer's Dept. — Washington, 2001. — 207 p.
5. Шибаева Е. А. Правовые вопросы структуры и деятельности международных организаций : учебник / Е. Шибаева, М. Поточный. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Изд-во МГУ, 1988. — 192 с.
6. Schermers H. G. International Institutional Law: Unity within. Diversity / H. G. Schermers, N. Blokker. — The Hague : Kluwer Law International, 1995. — 1305 p.
7. Декларации прав и обязанностей государств / В. М. Корецкий. — К. : Изд-во АН УССР, 1962. — 152 с.
8. ILC Yearbook. — 1949. — Vol. I. — P. 159.

9. Хартия экономических прав и обязанностей государств 12 декабря 1974 года // Действующее международное право : в 3 т. / сост.: Ю. М. Колосов, Э. С. Кривчикова. — М. : Изд-во Моск. независимого ин-та междунар. права, 1997. — Т. 3.
10. Условия приема государства в члены Организации Объединенных Наций. Консультативное заключение от 28 мая 1948 г.
11. Кодекс надлежащей практики по обеспечению прозрачности в денежно-кредитной и финансовой политике : Декларация принципов (Принят 26.09.1999 Временным комитетом Международного валютного фонда)//Вестник Банка России. — 1999. — 30 дек. — С. 3-12.
12. Смыслов Д. В. История отношений России с международными финансовыми организациями / Д. В. Смыслов. — М., 2000. — 52 с.
13. Myers S. International Monetary Fund / S. Myers. — Geneva, IMF, 2010. — 316 p.
14. Amerasinghe S. F. Principles of the Institutional Law Of International Organizations / S. F. Amerasinghe. — 2-nd ed. — New York : Cambridge university press, 2005. — 535 p.
15. IMF, Annual Report 1993. — P. 59-60.
16. Williams P. R. State Succession and the International Financial Institutions: Political Criteria v. Protection of Outstanding Financial Obligations // The International and Comparative Law Quarterly. — 1994. — Vol. 43, Iss. 4. — P. 776-808.

Анотація

Шперун Х. В. Вступ держав у Міжнародний валютний фонд. — Стаття.

Досліджено поняття та види членства в міжнародних організаціях, зокрема у Міжнародному валютному фонді. Охарактеризовано особливості процедури набуття членства у Міжнародному валютному фонді. Особливу увагу приділено характеристиці прецеденту із наданням асоційованого членства в цій організації СРСР. Окремо проаналізовано питання відновлення членства та правонаступництва щодо членства у Міжнародному валютному фонді.

Ключові слова: Міжнародний валютний фонд, членство, набуття членства, види членства.

Аннотация

Шперун Х. В. Вступление государств в Международный валютный фонд. — Статья.

Исследовано понятие и виды членства в международных организациях, в частности в Международном валютном фонде. Охарактеризованы особенности процедуры вступления в Международный валютный фонд. Особое внимание уделено характеристике прецедента с предоставлением ассоциированного членства в этой организации СССР. Отдельно проанализированы вопросы восстановления членства и правонаемства относительно членства в Международном валютном фонде.

Ключевые слова: Международный валютный фонд, членство, виды членства.

Summary

Shperun H. V. Membership in the International Monetary Fund. — Article.

The concept and types of membership in international organizations, including the International Monetary Fund. The features of the procedure of membership in the International Monetary Fund are characterized. Particular attention is paid to the characteristics of a precedent of granting associate membership in the organization of the USSR. A question of membership renewal and succession of membership in the International Monetary Fund is separately analyzed.

Keywords: International Monetary Fund, membership, types of membership.